

Порівняльне літературознавство

Людмила Грицик

УДК 82091:821.161.2

ПЕРЕХІДНИЙ ЕТАП УКРАЇНСЬКОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ: СЕРГІЙ ТА ВАСИЛЬ МАСЛОВИ

У статті розглядається наукова спадщина Сергія та Василя Маслових початку ХХ ст., пов'язана з розвитком порівняльного літературознавства в Україні, виробленням компаративних підходів в історико-літературних студіях періоду роботи вчених у Семінарії проф. Перетца та Психологічному семінарії проф. Челпанова, утвердженням контактено-генетичних і типологічних підходів у подальших студіях.

Ключові слова: історія літератури, міжлітературні зв'язки, переклад, впливи, переробки, порівняльна поетика, традиційні сюжети та образи.

Liudmyla Hrytsyk. The transitional period in the history of Ukrainian comparative literary studies: Serhiy and Vasyi Maslov

This article deals with the scientific heritage of Serhiy and Vasyi Maslov which dates back to the beginning of the 20th century. The works of both scholars are studied within the context of Ukrainian comparative studies' development. The author analyses the use of comparative apparatus in their works on literary history which were written during their collaboration with Prof. Peretz and with the psychological seminar of Prof. Chelpanov. She also sheds light on the expansion of genetic and typological approaches in their later studies.

Key words: literary history, interliterary relations, translation, influences, revision, comparative poetics, traditional plots and metaphors.

Розмислами над історичними й теоретичними проблемами компаративістики Е. Касперський окреслив три її етапи, позначені не лише особливостями формування порівняльного літературознавства, а й завданнями, метою, способами її досягнення. Початок ХХ ст. вчений вважає “перехідним етапом” [8, 528] зі своїм “полем зацікавлень” і проблем. Як свідчать дослідження європейських та американських науковців, ці проблеми мали між собою багато спільного (у відході від контактології, впливології, нанизування фактів, концептуалізації її зусиль та очевидній зорієнтованості на теорію літератури). “Жодна схема, – міркує К. Гільєн, – не випробовується більше за розроблену теоретиком літератури, чиє завдання не можна звести до суто споглядальних вправ чи до ех рінсіпііс (зрозумілого від початку. – Л. Г.)” [5, 275]. Але було й залишається те відмінне, яке навряд чи й можна пояснити “капітуляцією” компаративних студій перед “панівною концепцією <...> національної літератури” [4, 259]. Хоч коли йдеться про українську літературу початку ХХ ст., то слід визнати, що ця концепція була обґрунтована й виправдана найперше умовами, у котрих література розвивалася і які породжували свої “локальні” проблеми й “ситуативні контексти”. Недругорядною, вважаю, була й “концепція знання” (як форма емпіризму, за К. Гільєном), нечітко виписаний “корпус базових принципів і фундаментальних критеріїв” порівняльних досліджень [4, 261]. І якщо ця відмінність менше помітна в новітньому українському літературознавстві (Д. Наливайко, Р. Гром'як, М. Ткачук, Т. Денисова, Г. Сиваченко, І. Лімборський, С. Пригодій), то на інших етапах, як-от початкові ХХ ст., вона очевидна. Перехідний період української компаративістики засвідчений науковими вислідами як фундаторів – І. Франка, А. Кримського, О. Колесси, М. Возняка, котрі, розвиваючи ідеї порівняльного літературознавства кінця ХІХ ст.,

виводили ці студії на якісно вищий (хоча складніший) рівень, пов'язаний зі встановленням ближніх і віддалених літературних контекстів [3, 111], а також спробою систематизації матеріалу в зональних, регіональних вимірах [6, 26], так і молодших дослідників, зокрема учасників Семінарію російської словесності В. Перетца, Психологічного семінарію Г. Челпанова, Українського наукового товариства тощо. Про роль самого В. Перетца в розвитку вітчизняної науки написано загалом немало [див.: 23; 27; 29], але основні акценти зроблені на методологічних аспектах літературознавчих студій. Компаративні, за небагатьма винятками, озвучені принагідно, здебільшого у зв'язку з постаттю самого В. Перетца, Л. Білецького, П. Филиповича. Тим часом усвідомлення перспективності / переваг (як і слабких місць) порівняльних досліджень помітне у працях багатьох авторів [31, 5–28]. Промовистими виглядають спостереження П. Филиповича, котрий, не раз нарікаючи на натяжки в подібних вислідах (“краще окремі спостереження робити, аніж логічно будувати синтезу, що розлітається, як будинок з карт під подувом фактів” [30, 51]), підсумовує обнадійливо: “Можна гадати, що в зв'язку з <...> поширенням літературознавчих інтересів зростуть у нас і порівняльні студії” [31, 526]. Залишені поза увагою праці випадали з досліджуваного контексту й неповно відтворювали форми компаративного дискурсу початку ХХ ст. Серед них – доробок О. Багрія, В. Адріанової-Перетц, О. Баранникова, М. Гудзія та ін. З огляду на сказане увагу привертають і наукові здобутки братів Маслових, висвітлені невиправдано мало.

Скупі рядки літературної енциклопедії не розкривають змісту багатосторонньої діяльності вчених [див: 10; 13]; у визначених напрямках досліджень акценти зміщені переважно на російську літературу та друкарство. Названі там джерела – нарис В. Перетца [26], публікації О. Назаревського [24], В. Крєкотня [11], П. Попова [28] – недоступні (Національна бібліотека України ім. В. Вернадського, наприклад, почала комплектувати університетські “Вісники” після 1959 року). Те ж стосується і їхніх праць. Це переважно довоєнні публікації, до яких нелегко добратися навіть фахівцям: здебільшого вони зберігаються у приватних колекціях І. Айзенштока, П. Попова та ін. Знайомство з ними вражає не кількістю, а ґрунтовністю, глибиною студій. Це справді “ерудитна” наука, котрої не торкнулися поширені у 20 – 30-ті роки “теорії словотворчості”, що за ними, на думку А. Кримського, факти не мають ніякого значення, а важить лише розробка ідеології. У науковій спадщині Сергія Маслова – “філолога-славіста широкого профілю” [11, 73], котрого за рівнем знань, досвідом ставили поруч із В. Перетцом [24, 133], немає “суто компаративних праць”. Як показують дослідження, для нього це була система методів, напрацьованих попередниками й ним самим, що сприяла вивченню того чи того явища. А оскільки матеріал, із котрим працював С. Маслов, різний – давні східнослов'янські літератури, історія книги, друкарства, фольклористика, археографія – різними були й наукові підходи: кожен, за словами М. Драгоманова, на своєму місці. “Шляхи та способи дослідницької діяльності” [11, 74] С. Маслова привертають увагу літературознавців умінням поєднати опрацювання фактологічного матеріалу (зокрема й супутнього) з його подальшим узагальненням. “С. Маслов, – згадував В. Крєкотень, – дуже пильно і скрупульозно нагромаджував матеріал, прагнучи до максимальної повноти” [11, 77]. Промовистою в цьому зв'язку постає робота С. Маслова над вивченням творчості К. Транквіліона-Ставровецького, зокрема “Перлом многоцінним”, котра потребувала великих попередніх студій над ораторсько-проповідницькою прозою, традиціями, з яких вона виростала (автори історії української літератури з-поміж інших указують і на старі домонгольські традиції) [12, 282], відповідної перекладної

та оригінальної літератури, інших, зокрема і грецьких та польських джерел, білоруських пам'яток. Українська література, що поступово входила в загальноєвропейський контекст цивілізаційного розвитку [2, 195], потребувала вироблення методологій та підходів, які сприяли б її щонайповнішому осмисленню. Найголовнішим – це підтверджують усі доступні нам праці С. Маслова – було опрацювання фактичного матеріалу – процес тривалий, що час від часу обростав новим, породжував низку нових питань. “Погоня за досконалістю” [26, 25] уповільнювала оприлюднення вислідів. (Частина їх так і залишилася не видрукowanими). Але напрацьованим вироблялися й утверджувалися ті підходи до вивчення / осмислення матеріалу, які виявлялися придатними і для компаративних студій. Наприклад, досвід ученого-дослідника трьох типів київського видання “Життя святих” Л. Барановича або порівняльного вивчення автентичного й підробленого видань “Руна Орошенного” Д. Туптала, “Ключа розумення” І. Галятовського чи прочитання творів М. Смотрицького, Л. Карповича та ін. Не випадково давники вважали С. Маслова першопроходцем у студіях української та білоруської ораторської прози першої половини XVII ст. [11, 77]. “Підсумки його розшуків, – констатував В. Перетц, – доволі повчаючі” [26, 29]. Те, що С. Маслов вільно почувався в мовах, класичній філології, історії, фольклорі України, палеографії та інших “сумезних дисциплінах” [7, 10], розширювало поле спостережень, приводило до обґрунтованих висновків, що в кожному випадку стосувалися доцільності “ретроспективної” чи “проспективної” методик, окремих форм комунікації, різних форм впливів, запозичень, переробок, рецепцій тощо. Пошуки фактичного матеріалу повертали до життя унікальні пам'ятки, як-от після оприлюднення Маслового “Описания рукописей Исторического общества Нестора-Летописца” (К., 1908), котрим автор увів у науковий ужиток більше трьох тисяч книг, серед яких 27 рукописів XVII – XIX ст., зокрема й досі не досліджених східних. В іншій праці – “Обзоре рукописей библиотеки Императорского Университета Св. Владимира” (К., 1910) – особливий інтерес викликає перша із трьох виокремлених ученим груп – східна (№ 1-19). З погляду компаративістики привертає увагу датована 1852 роком доповідь Н. Надєждіна “О русских мифах и сагах в отношении их к географии и особенно этнографии русской”. Інтерес С. Маслова до барокової літератури давав підстави вважати його одним із кращих на той час знавців “барокового стилю в українській літературі, його генези” [24, 130]. Історичні та культурно-освітні передумови барокової літератури, зокрема багатомовність, жанрове розмаїття [2, 184-201] зумовлювали роботу вченого в межах як контактології, так і порівняльної типології. Неопрацьований на той час масив барокової літератури (“найменше зроблено у слов'ян, – пише Д. Чижевський, – лише польська та чеська барокова література порівняно добре досліджена. Для освітлення української <...> зроблено лише перші кроки ...” [32, 239]), нерозробленість порівняльних методик, застосування яких конче потребував сам матеріал, ускладнювали дослідження. Констатуючи “тісні зв'язки” української літератури цього періоду зі світовою (“література, що переживає період піднесення, мусить завжди черпати зі світової <...> якнайширше” [32, 27]), сам дослідник осмислював матеріал український у контексті гонгоризму, маринізму, “преціозного стилю”, жанрових “ґатунків” тощо. Уже в середині 50-х рр. учений, як відомо, визначає “вузлові” проблеми у вивченні українського бароко, основні напрями досліджень, рівні, на яких вони мають виконуватися. Серед них – широкі літературні контексти, естетика бароко, тематика; переклади; проблеми українсько-російських літературно-культурних взаємин XVII – XVIII ст.; українська школа в польській літературі; зв'язки української літератури з

літературами південно-західної Європи тощо. Книжка С. Маслова (“спроба монографії”, як він писав) мала підготовчий характер, але поза такими студіями був неможливий рух далі. (Промовистими тут постають “Екскурси II та III” Д. Чижевського до V розділу “Бароко” “Історії української літератури”, де він констатує брак “навіть якихось підготовчих праць на цю (література латинською мовою. – Л. Г.) тему” [32, 304]). Порівняльно-історичні підходи доповнювалися елементами зіставної компаративістики, уможливлючи широкі спостереження над матеріалом: “Зерцалом ...”, “Учительним євангелієм”, “Перлом многоцінним”. “... Автор старанно бібліографічно вивчив ці пам’ятки, – зазначав В. Перетц, – <...> їх джерела та співвідношення з сучасною та попередньою їм літературою, <...> детально обґрунтував формальний, стилістичний та мовний бік цих творів, <...> показав їх літературну долю – у передруках, наслідуваннях, перекладах” [26, 24-25]. З-поміж багатьох методів, застосованих дослідником, зокрема при вивченні стародруків, порівняльний був задіяний чи не найчастіше. Міжкультурні взаємини XVI – першої половини XVII ст. сприяли проникненню у твори українських авторів нових / чужих мотивів та образів, активізували перекладацьку роботу: “Одні літературні явища продовжували попередні традиції, інші були цілком новим породженням реального життя, хоча й мали аналогії в західноєвропейських, зокрема польській, літературах”, – зазначає Л. Махновець [22, 217]. Участь С. Маслова у “Психологічному семінарії” проф. Г. Челпанова, а потім в “Семінарії російської словесності” проф. В. Перетца та в Українському науковому товаристві розширювали поле апробації цього методу. Приміром, М. Іванченко вказує, що вже із третього курсу С. Маслов розпочав студії з давніх російської та української літератур, виявляв інтерес до мови й театру. Проте головною з погляду розвитку порівняльного літературознавства працею С. Маслова стала датована 1914 роком студія “Сервантес у російській літературі XVIII – XIX ст.”, у якій автор простежує рецепцію “Дон-Кіхота”. Це не лише переклади, переробки, наслідування, а й спроби перекодування твору мовами інших видів мистецтв. Тому можемо констатувати, виходячи з розвідок ученого: С. Маслов залежно від мети й матеріалу урізноманітнює порівняльні методик, збагачуючи їх напрацюваннями інших галузей знань. Міждисциплінарні підходи поступово входять у дослідницьку практику. З погляду розвитку порівняльного літературознавства вона дає матеріал для спостережень над напрацюваннями і утвердженнями порівняльних технологій, для встановлення контрастних і аналогічних контекстів літературних епох, зокрема бароко, структурної й функціональної специфіки мистецьких явищ, висвітлення зв’язків компаративних студій з історією літератури, і, головне, для роздумів над пошуками, дослідницькою ідеологією, сповідуваними семінарієм В. Перетца.

Системнішого характеру порівняльні висліди набувають у науковому доробку молодшого брата С. Маслова.

Скупі рядки УЛЕ [13, 311], так само як і названа в ній праця П. Поповича [14] про Василя Маслова, згадують лише незначну частину спадщини вченого, переважно пов’язану з його заняттями русистикою (В. Маслов викладав у Київському університеті історію російської літератури XVIII – XIX ст.), окреслюючи поле, у якому працював дослідник, а не проблеми, що його цікавили. У цьому переконує й студія В. Маслова про творчість К. Рилєєва, яку називають “монументальною <...> монографією”, “однією з основних у великій літературі про Рилєєва”, “справою всього життя вченого” тощо [17, 169]. Датована 1912 роком, вона поглиблювалася, доповнювалася новими матеріалами, зокрема архівними, змінювала акценти. Якщо спочатку, скажімо, визначальним було охарактеризувати доробок поета в

широкому контексті інших російських поетів-декабристів, то із часом, уже навіть у перевиданні 1916 року, на сторінках праці чіткіше виписано тему України в К. Рилєєва (у поемах “Войнаровский”, “Наливайко”). У тому, що ця проблематика в наукових студіях В. Маслова була не випадкова, переконують і спогади його учнів та університетських колег, а головне – праці (наприклад, “Українське минуле в російській літературі Пушкінської епохи” [28, 169], монографія про В. Короленка тощо). Із часом визначається й інший напрямок дослідження, який умовно можна назвати “російська література в європейському контексті”. Він зреалізований у таких його працях, як “Библиографические заметки...” (1911) [14], “Начальный период байронизма в России (критико-библиографический очерк)” (1915) [18], “Интерес к Стерну в русской литературе конца XVIII и начала XIX веков” (1919) [16], “Оссианизм Карамзина” (1928) [19; 20]. Зазначимо, що ці студії, окрім дослідження про К. Рилєєва, не функціонують у літературознавчому вжитку. Тим часом, уписані в контекст доробку інших дослідників, вони дають змогу чіткіше визначити обриси української компаративістики початку ХХ ст., зміни, які в ній відбувалися.

“Библиографические заметки...” привертають увагу спробами осмислити традиційні сюжети та образи (ТСО) у російській літературі. Тема ця на початку ХХ ст. викликала інтерес у багатьох дослідників, найбільше – учасників семінарію В. Перетца. Знання давніх текстів, фольклору, класичної літератури, володіння методами дослідження допускало роботу в багатому фактичному матеріалі (П. Филипович, М. Адрианова-Перетц, Л. Білецький, О. Багрій та ін.). Переважно в поле зору дослідників потрапляли міфологічні, фольклорні, біблійні, легендарні ТСО. Згаданою працею В. Маслов ставить завдання не тільки констатувати наявність літературних обробок легенди про Вадима Новгородського (у Г. Державіна, В. Жуковського), а й показати, як змінюється в часі характер рецепції прототексту, наскільки пов’язаний він із індивідуальністю реципієнта й особливостями епохи. Звідси авторові висновки про те, що легенда привертала увагу різними сторонами, що позначалося на авторській трактовці образу (сентиментальний герой державінської балади) та розвиткові головного мотиву першотвору: “Поет утримав у своєму вірші, – пише В. Маслов із приводу обробки легенди В. Жуковським, – тільки загальну думку оригіналу, залишившись у деталях не залежним від нього” [14, 9]. Спостерігаючи за рухом думки В. Маслова, можна помітити: автор виходить зі сфери контактології, зміщуючи увагу на тематологію. Навряд чи варто, виходячи із цієї розвідки, робити певні теоретичні узагальнення, але фактом залишається те, що автор, фіксуючи / вивчаючи ТСО, міркує й над особливостями / зумовленістю їх функціонування, “смісловим оновленням”, багатством дискурсів.

Кардинально змінює характер порівняльних студій праця “Начальный период байронизма в России”, надрукована в “Университетских известиях” [18]. Насамперед тим, що дозволяє судити про теоретико-методологічне підґрунтя цієї розвідки, мету, співвідношення генетично-контактних і типологічних підходів, доміанти порівняльних вислідів В. Маслова. Упадає в око ґрунтова обізнаність із аналогічними (характером, метою) працями інших учених, переважно російських та українських, а також спробами спроектувати висновки розмислів на інші ділянки літературознавства, зокрема літературну критику [18, 47-48]. Вражає широка обізнаність В. Маслова із тогочасними порівняльно-історичними студіями, вибудованими на європейському та російському матеріалі. Це й порівняльно-історичні нариси О. Веселовського, його “Етюди і характеристики”, доробок О. Кирпичникова, М. Сумцова, М. Дашкевича, М. Стороженка, вагомий масив творів російської та західноєвропейської літератури (оригінали, переклади, переробки), критика. Попри відмінність

матеріалу попереднього дослідження й цього, їхній предмет спільний. Автор ставить за мету пояснити причини інтересу до творчості Байрона, який у різні періоди розвитку російської літератури виявлявся в найрізноманітніших формах: захопленні оригіналами, перекладах, переробках, розвиткові окремих мотивів, оригінальному доробку українських та російських авторів, впливах, епістолярній спадщині тощо. Метою, визначеними завданнями ці праці близькі й до виданої більше, ніж через десять років, студії “Оссианизм Карамзина” [див.: 19; 20]. Як і в попередніх вислідах, тут знаходимо обґрунтування інтересу до чужоземних авторів не лише “майстерністю індивідуального стилю”, а й тим фактом, що “поезія Байрона <...>, була саме на часі” [18, 173-174]. Аналізуючи “форми захоплення” Оссіаном (переклади, переробки, критичні статті, наслідування, запозичення, вплив стилю, “загального настрою”, окремі художні прийоми, як от у “Бідній Лізі”, “Оссіанівські акценти”), учений підсумовує: “Поезія Оссіана була ніби єднальною ланкою в колі протилежних літературних смаків, і кожен знаходив у ній для себе немало потрібного й цікавого” [19, 4] – від В. Гнедича, М. Карамзіна, В. Жуковського – до О. Пушкіна й М. Лермонтова. Англійській поет, міркує В. Маслов, органічнішим був для М. Лермонтова, “який <...> узяв від Байрона душу, тоді як Пушкін перейняв від нього головну форму” [18, 47]. Увага вченого в обох студіях зосереджена на наявних у самій російській літературі “зустрічних течіях”, що стимулювали інтерес до “Гомера нового часу” Оссіана чи Байрона, знайшовши в літературі-сприймачі “жвавий відгук”. Не менше – на літературі – посередниці – “інтерпретанти”. (Услід за В. Мейзерським, М. Ільницький вважає її в системі “текст – інтертекст” “третім текстом” за посередництва якого відбувається “переклад тексту в інтертекст” [3, 264]). У цій ролі багато-коли виступають західноєвропейські літератури: в особах захоплених Оссіаном Гердера і Гете; у зацікавленні творчістю Байрона, виявленому в німецькій та італійській літературах, які входили до лектури тогочасної Росії, чи, наприклад, в інтересові до Стерна, виявленому Лессінгом, Шлегелями, Гете, Гердером чи “Молодою Німеччиною”. Уже цими працями, надто “Начальным периодом...”, В. Маслов поступово входить у сферу міжтекстових зв’язків, намагаючись установити типи “діалогічних” взаємин між поезією Байрона і творами російських письменників (наприклад, “сліди” захоплення Байроном у ліриці Пушкіна; формотворчі ремінісценції в поемах Пушкіна “Кавказький бранець”, “Бахчисарайський фонтан”; поезія Байрона як “зразок нової вільної манери творчості”, джерело нових ідей і почуттів; стилізації тощо). “Байрон, – підсумовує В. Маслов, – наштовхнув Пушкіна на розробку “Євгенія Онегіна” [18, 45]. Прикметний штрих порівняльних студій В. Маслова – пильна увага до тематично-фабульних наслідувань прототексту (“Єврейські мелодії” Байрона та “Ірландські мелодії” Т. Мура й “Українські мелодії” М. Маркевича). Визначені моменти артикулюються й у праці В. Маслова “Интерес к Стерну в русской литературе конца XVIII – начала XIX веков” [16], доповнюючись передтекстовими й міжтекстовими цитатами, запозиченнями, увагою до епістолярію різних авторів, наслідувань тощо [16, 343]. Однак бачення цього письменника в контексті російської літератури В. Масловим привертає увагу з кількох причин. Стерн був настільки популярним у Росії до початку XIX ст. (до появи в російській літературі Байрона, Шатобріана, Мура, Гете, Гофмана), що переконувати в цьому було б зайве. Поступово складалася бібліотека російських перекладів. Осмислюючи історію російської стерніани, дослідник демонструє процес вrostання чужого твору у тканину літератури. Він почався, як показує вчений, із захоплення не Стерном-гумористом, “крайнім революціонером форми”, а насамперед “представником сентиментальної течії” зо всіма її визначальними рисами. І, простежуючи вплив Стерна на розвиток

оригінальної російської повісті чи поезії, автор акцентує передовсім на них. В. Маслова тут більше цікавить “історико-літературний погляд”. (Відома праця В. Шкловського, яка розкривала природу Стернової прози, з’явилася дещо пізніше, 1921 року) [див.: 33]. Усвідомлюючи оновлювальну роль Стерна в російському письменстві, виявлену у площині поетики (прийомах часових зміщень, “зшивання”, “зрощування” роману з окремих новел, “непослідовності”, особливостях мови), В. Маслов роздумує над рівнями й можливостями сприйняття Стерна у визначений період. Російська література кінця XVIII – початку XIX ст., констатує автор, не мала “природного гумору, яким був наділений Стерн”; “російський Стерн – Гоголь з’явиться пізніше”. Так само переконливо обґрунтовує вчений і спад інтересу до Стерна, насамперед “появою нових літературних течій” у літературі-реципієнтови. Стернівський роман (за В. Шкловським, “це зсув і порушення звичайних форм” у типовому романі [33, 833]), який називали “романом-оперою”, “симфонією”, “безладом”, “хаосом”, був неорганічним для тогочасної російської літератури, а тому знаходив інші ніші для впливу на неї. Психологізм Стернової прози, тонкий гумор викликали посилений інтерес європейського читача, стимулюючи численні переклади, критичні думки, дискусії й у Росії. На певному етапі, показує В. Маслов, це був вплив “односторонній”, котрий, як і байронівський, із часом “урівноважувався іншими”, стимулюючи зразки нової / іншої манери письма та іншої / нової прози, як у Л. Толстого. Стерн, – пише В. Маслов, “помітний” у Толстого “забарвленим граціозним гумором”, “загальним плином оповіді” [16, 376].

Компаративні студії В. Маслова, як і його старшого брата Сергія, мали допоміжний характер. Вони сприяли висвітленню історії російської літератури, що перебувала в центрі студій ученого. Чистих “компаративістів”, як не раз указували дослідники [1, 359], в українському літературознавстві не було. Це позначалося на векторах вислідів і на їх проблематиці. Але напрацьовувався досвід, визначалися пріоритети, методологічні підходи – усе, що характеризувало українське порівняльне літературознавство початку XX ст. Найперше – пошукова, джерельна робота, вимушена (з огляду на політичну ситуацію) відмова від “теоретичних претензій” [27, 63], яка компенсувалася увагою до художньої форми творів, “послідовного проведення формального методу”. “Ґрунтовні зрушення й переорієнтації розгортаються у цій сфері, – слухно зауважує Д. Наливайко, – в останні десятиліття XX ст.” [25, 15].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Александрова Г.* Помежів'я (Українське порівняльне літературознавство кінця XIX – першої третини XX століття). – К., 2009.
2. *Білоус П.* Історія української літератури XI – XVIII ст. – К., 2009.
3. *Будний В., Гльницький М.* Порівняльне літературознавство. – К., 2008.
4. *Гільєн К.* Світова література і теорія літератури // *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи* / За ред. Д. Наливайка. – К., 2009.
5. *Гільєн К.* Три моделі наднаціонального // Там само.
6. *Гнатюк М.* Літературознавчі концепції в Україні другої половини XIX – початку XX сторіч. – Львів: ЛНУ ім. Франка, 2002.
7. *Іванченко М.* С.І. Маслов. Біографічні дані // *Сергій Маслов (1902 – 1927)*. – К., 1927.
8. *Касперський Е.* Про теорію компаративістики // *Література. Теорія. Методологія*. – К.: “Києво-могилянська академія”, 2006.
9. *Колесса О.* Генеза української новітньої повісті. Інавгураційний виклад ректора проф. Олександра Колесси. – Прага: Держ. друк. у Празі, 1927. – 26 с.
10. *Колосова В.* Маслов Сергій Іванович // *Українська літературна енциклопедія*. – К., 1995. – Т. 3.
11. *Крекотень В.* Лицар філологічної науки // *Радянське літературознавство*. – 1980. – № 11.
12. *Крекотень В.* Ораторсько-проповідницька проза // *Історія української літератури: У 8 т.* – К., 1967. – Т. I. Давня література.
13. *Лисенко І.* Маслов Василь Іванович // *Українська літературна енциклопедія*. – К., 1995. – Т. 3.
14. *Маслов В.* Библиографические заметки (К литературным обработкам предания о Вадиме Новгородском). – К., 1911.
15. *Маслов В.* До питання про літературну спадщину С.В. Лукомського. – Прилуки, 1928.

16. Маслов В. Интерес к Стерну в русской литературе к. XVIII-го и начала XIX-го вв. – К., 1919.
17. Маслов В. Литературная деятельность К. Рылеева. – К., 1912.
18. Маслов В. Начальный период байронизма в России (критико-библиографический очерк). – К., 1915.
19. Маслов В. Оссианизм Карамзина. – Прилуки, 1928
20. Маслов В. Оссианизм Карамзина // *Труды* Пушкинского дома АН СССР. – Вып. 1. – Ленинград, 1928.
21. Маслов С. Обзор рукописей библиотеки Императорского университета Св. Владимира. – К., 1910.
22. Махновець Л. Загальна характеристика літературного процесу // *Історія української літератури*: У 8 т. – К., 1967. – Т. I. Давня література.
23. Наєнко М. Українське літературознавство. – К.: “Академія”, 1997.
24. Назаревський А. Памяти друга // *Вісник Київського університету*. – № 2. Серія філології та журналістики. – Вип. 1. – К., 1959.
25. Наливайко Д. Інтродукція // *Національні варіанти літературної компаративістики*. – К., 2009.
26. Перетц В. Нарис наукової діяльності проф. С.І. Маслова // *Сергій Маслов (1902–1927)*. – К., 1927.
27. Поліщук Я. Література як геокультурний феномен. – К.: “Академвидав”, 2008.
28. Попов П. Василь Іванович Маслов // *Вісник Київського університету*. – № 2. Серія філології та журналістики. – Вип. 1. – К., 1959.
29. Росовецький С. Фольклорно-літературні взаємозв’язки: компаративний аспект. – К., 2001.
30. Филипович П. До студіювання Шевченка та його доби // *Филипович П. Література*. – Нью-Йорк – Мельборн, 1971.
31. Филипович П. Українське літературознавство за 10 років революції // *Література*. – К., 1928. – № 1.
32. Чижевський Д. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму. – Тернопіль: Феміна, 1994.
33. Шкловський В. “Тристам Шенди” Стерна и теория романа // *Стерн А. Жизнь и мнения Тристама Шенди, джентельмена*. – СПб., 2008.

Отримано 30.04.2010 р.

м. Київ

Ігор Лімборський

УДК 81'255.4. – 115

(РЕ)ПРЕЗЕНТАЦІЯ І (РЕ)ІНТЕРПРЕТАЦІЯ “ЧУЖОГО” СЛОВА ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (З ПОГЛЯДУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ)

У статті розглядаються важливі проблеми літературознавчої компаративістики в контексті функціонування художнього твору в іншій національній культурі, іншому мовному середовищі, яке не просто сприймає літературний текст, а й має бути готовим до такого сприйняття. Автор здійснює спробу проаналізувати особливості художнього перекладу в аспекті взаємодії “своєї” і “чужої” літературної традиції.

Ключові слова: літературознавча компаративістика, національні традиції, глобалізація і переклад.

Ihor Limborsky. (Re)presentation and (re)interpretation of the Other's word as an issue of literary translation in the age of globalization (the comparative aspect)

The paper deals with some important problems of comparative literary studies concerning the functioning of literary works outside of national culture and native language area, where reception is unthinkable without extra competences. The author thus analyses the specifics of literary translation, considering the correlation between “own” and “non-own” literary traditions.

Key words: comparative literary studies, national traditions, globalization, translation.

Проблема рецепції “чужого” культурного досвіду в межах “своєї” національної культури, витoki якої сягають уже доби античності, особливої гостроти набула саме зараз, у період глобального “зближення” культурних світів кінця ХХ – початку ХХІ ст. Ідеться про особливу ситуацію, коли не лише “розмиваються” і внутрішньо деформуються такі провідні начала в житті індивіда, як національна ідентичність, ментальність, відчуття приналежності до певної етнічної спільноти, а й формується неоднозначна стратегія розрізнення “свого” (тобто